

גיליון הורים פרשת וארא

בפרשה מספר נושאים מרכזיים :

ההבטחה לקיום ברית אבות , ייחוסם של משה ואהרן ושליחותם , מופת התנין ומכות מצרים : דם, צפרדע, כינים , ערוב, דבר , שחין וברד . בתוך השאלות שולבו שני מדרשים ממדרש תנחומא.

תשומת לב ההורים לאיור השבועי – פרעה מבקש מופת ממשה ואהרן ואהרן זורק את המטה שהופך לתנין וגם החרטומים עושים זאת. בד"כ רובנו חושבים שהתנין של אהרן בולע את התנינים של החרטומים אך חז"ל מלמדים אותנו שהיה נס מיוחד שדווקא המטה של אהרן אכל את מטות של החרטומים. השתדלנו באיור להמחיש את הדבר

לקראת השבת מצורפים שבעה סיפורים קצרים לשלב בדברי התורה בבית או בכל מקום אחר (נעשה מאמץ להביא סיפורים על מנת שתהיה אפשרות לגוון ולהתאים את הסיפור לפי הצורך החינוכי במשפחה או בכיתה)

סיפור א' – וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל

סיפור ב' – "שיכרון גדלות" של פרעה

סיפור ג' – אתה יודע מי היה סבא שלי?!

סיפור ד' – כיוון שהגעתם, תישארו ...

סיפור ה' – פֶּבֶד לֵב פֶּרְעֶה

סיפור ו' – וכי קל בעיניך לבייש יהודי

סיפור ז' – וַיִּצְעַק מֹשֶׁה ... על-דבר הצפּרָדָּעִים

מומלץ לספר את הסיפורים עם המסר מוכן מראש ולהרחיב ולהתאים לצורך של הילדים במשפחה.

שבוע טוב ושבת שלום

סיפור א' לשולחן שבת

פרשת וארא מתחילה בתשובת הקב"ה לתלונת משה רבנו "...לֹמָה הִרְעַתָּה לְעַם הַזֶּה לֵמָּה זֶה שִׁלַּחְתָּנִי .". אומר הקב"ה: " וגם אני שִׁמְעֵתִי אֶת נֶאֱקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מִצְרִים מַעֲבָדִים אֹתָם ... " מה פירוש המלה " וגם ", וכי מי עוד שמע את נאקתם?!

בספר "וקראת לשבת עונג" מובא סיפור:

פעם אחת נכנס לחדרו של החת"ם סופר, אחד מגדולי הסוחרים בעיר ובקש את עזרת הרב .

"כפי הידוע לרב" – פתח העשיר ואמר – "סוחר גדול אני, אולם כעת נקלעו עסקי לצרות, ומבקש אני ממעלת כבוד הרב שיברך אותי ואצא מן המיצר"

אכן, ידוע לי שמצבך קשה – אמר הרב – אולם עוד יודע אני, שאחייך עני ואביון וצריך הוא עזרה בפרנסתו, ואילו אתה מתעלם מלהושיט לו עזרה.

יסלח לי כבוד הרב – מלמל העשיר במבוכה – אבל כרגע עסקי אינם מרשים לי לעזור, אולם אם אצא מן המיצר בוודאי שאעזור לו... בפרשת השבוע – אמר הרב – אומר הקב"ה " .. וגם אני שמעתי את נאקת בני ישראל " מה פירוש המלה "וגם" וכי מי עוד שמע את נאקתם?"

אלא, בשעה שבני ישראל נאנקו ונאנחו תחת עול מצרים, שמע כל אחד מהם גם את אנקת אחיו... למרות השעבוד, השתדל כל אחד להקל מעל סבלו של רעהו בכל יכולתו, ובשכר שמיעה זו שמע גם הקב"ה את אנחתם והושיעם...

עזור אף אתה לאחרים – סיים הרב – ובוודאי יושיעך ה' מכל צרותיך!

כל אחד מאיתנו צריך לחדד את היכולת להאזין למי שמסביבנו . לא תמיד אנו ערים לקולות שאינם נשמעים או שמתוך ההמולה אין ביכולתנו לשמוע את הילדים בכיתה, בבית או בכל מקום אחר....

סיפור ב' לשולחן שבת

מה גורם לפרעה לעשות כל כך הרבה טעויות שבעטיים הוא מכלה את המדינה שלו?! לקח הנלמד מפרשת השבוע על מידת הגאווה ואיך מניעים אישים מסוגלים לשבש חשיבה רציונלית של אדם, עד כדי כך שהוא מסיק מסקנות הפוכות מן המציאות והמזיקות לו ולסובבים אותו... "לא ידעתי את ה' ואת ישראל לא אשלח"

מידת הגאווה שהייתה בפרעה הובילה אותו ואת עמו לאבדון .

הגאווה שיכרה אותו - עצם המחשבה שהוא אלוהי מצרים העבירה אותו על דעתו.

משל למה הדבר דומה:

במכון לגמילה מאלכוהול הביאו מרצה שיסביר מהו הנזק הנגרם משתייה מרובה של ויסקי. אחת המטרות הייתה להפחיד את המכורים ולמנוע מהם לחזור לטיפה המרה... המרצה פתח את דבריו בניסוי. כדי להסביר מהו הנזק שגורם האלכוהול הוא הכניס תולעת שהביא עימו לתוך כוס של ויסקי צלול. התולעת התפוררה תוך שניות ספורות לתדהמת כל הנוכחים. היו שביקשו לראות זאת שוב, המרצה שראה את שיא ההצלחה מול עיניו חזר על הניסוי כמה וכמה פעמים ובכל פעם ההתפעלות של המתאווים לטיפה המרה הדהימה אותו מחדש. לאחר הניסוי שאל המרצה את הנוכחים: "מי מכם עכשיו יכול לומר לי מהי המסקנה מהניסוי?" דממה השתררה באולם, אף אחד מהנוכחים לא רצה להכיר בעובדה של הרס הגוף מאלכוהול או חלילה לומר מילים שלא יאפשרו לו בעתיד לשתות אלכוהול... רק אחד הצביע. המרצה איפשר לו לדבר והוא אמר בקול רם: "מי ששותה ויסקי אין לו תולעים בבטן..."! והנמשל ברור מאלי: גאוותו של פרעה לא איפשרה לו להכיר בעובדה שה' הוא האלוקים, כיוון שזה אומר שהוא לא! את זה, הוא לא יכול היה לסבול...

סיפור ג' לשולחן שבת

הפרשה מתחילה וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב ורש"י מפרש נאמן לשלם שכר טוב למתהלכים לפני, ולא לחנם שלחתיך כי אם לקיים דברי שדברתי לאבות הראשונים. הקב"ה מודיע למשה רבנו שגאולת ישראל ממצרים היא בגלל זכות אבות. ובתפילת שמונה עשרה אנו אומרים "אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב" ומדוע לא אומרים "אלוקי אברהם יצחק ויעקב" אלא בא ללמדנו שלכל אחד מהאבות הייתה השגחה מיוחדת בפני עצמו. אנו נתקלים באנשים וילדים שניתלים בדורות קודמים כדי לקנות את מעמדם: "אתה יודע מי היה סבא שלי?!... הוא היה רב גדול..". אותם אנשים חושבים שזכות אבותם עומדת להם מאז ולתמיד וללא תנאי. זכות אבותינו הראשונים אברהם יצחק ויעקב עומדת לכלל ישראל אך חז"ל מלמדים אותנו במסכת סנהדרין קד, א: "ברא מזכה אבא אבא לא מזכה ברא" (בן מזכה את האב ולא האב מזכה את הבן) זכות אבותנו הקרובים מצטרפת למעשי הבנים ולא תעמוד בפני עצמה. משל למה הדבר דומה: קמצן רצה להגיע עם מזוודות אך התקמצן לקחת מונית והחליט ללכת ברגל, אך כובד המזוודות עצר בעדו... הוא עצר נהג מונית ושאל כמה יעלה לו להגיע לביתו. ענה לו הנהג באדיבות: 30 ש"ח. "והמזוודות"? השיב לו הנהג: "המזוודות בחינם.!". קפץ מידענו על המציאה ואמר לנהג: "מעולה, אז תיקח רק את המזוודות..." השיב לו נהג המונית בקור רוח: "אני מוכן לקחת אותן בחינם, בתנאי שתשלם על הנסיעה...". כן הוא הנמשל: כשאדם שומר תורה ומצוות ויש לו גם זכות אבות, זו מעלה גדולה שזכות אבות היא תוספת על העיקר שהוא עצמו קנה.

סיפור ד' לשולחן שבת

וארא- טוב אם כבר באת, תישאר! בספר תהילים קה, לא כתוב: "אמר ויבא ערב פנים ככל-גבולם" ונשאלת השאלה: הרי מכת כינים הייתה לפני ערוב מה הן עושות כאן?! מביא המגיד מדובנא ביאור משל למה הדבר דומה: לעשיר ש עושה שמחה ואין לו מקום לכולם. בלית ברירה חילק את האירוע לשלושה ימים, עשה הזמנות וכתב כך: תושבי העיר נא להגיע ביום א'. משפחה נא להגיע ביום ב' אנשי עסקים מגיעים ביום ג'. - אין לבוא פעמיים!!! והנה ביום הראשון הגיעו כל בני העיר וכשמגיע אחד מהם הביתה הוא אומר לו אשתו: "ראית מה זה הכלה היא בת דודה שלי ולא ידעתי..." למחרת הגיע שוב פעם כאשר הפעם הוא מגיע בתור משפחה... תופס אותו אחד המלצרים ואומר לו: "היי אתה היית פה אתמול" מיד הוא קרא לסדרן וזה החל לריב איתו. לשמע ההמולה, הגיע בעל הבית ושאל אותו: "תגיד בבקשה, זה נכון שהיית כאן אתמול?!". אמר לו: כן.

"אם כן, מדוע באת גם היום.?!"

התנצל האיש ואמר: "מה אומר לאדוני, אמש התברר לי שאני גם משפחה... האמן לי, זה נודע לי רק אתמול בלילה..."
אמר בעל הבית בחיוך: טוב אם כבר באת, תישאר!

כן הוא הנמשל:

הכנינים שומעות שכל החיות מגיעות למצרים ואומרות רגע אני גם חיה אבל כבר הייתי... ובכל זאת הגיעו.
אמר הקב"ה כיוון שהגעתם תישארו...

סיפור ה' לשולחן שבת

"ויאמר ה' אל משה פֶּבַד לֵב פְּרַעָה מֵאֵן לִשְׁלַח הָעָם"

משל נפלא שהביאו בעלי התוספות להסביר את חוצפתו וטיפשותו של פרעה למרוד במי שאמר והיה העולם למרות כל המכות שקיבל פעם אחר פעם...

בעלי התוספות הביאו משל למה הדבר דומה:

לאריה - מלך שבחיות שמינה את החמור לגבות את המכס עבורו.

פעם אחת בא הארי שהוא המלך והזאב והשועל עמו בעיר. בא החמור וביקש מהם לשלם את המכס. אמר לו השועל: "כמה עזות יש לך מכל החיות! אינך יודע שהמלך בא עמנו, ונחנו עמו, ואתה שואל לנו מכס?!"

אמר לו החמור בביטחון: "אפילו המלך בעצמו גם ישלם מס!" ובטיפשותו פנה החמור ובקש מהמלך מס.

לא הספיק הוא להסתכל בפינקסו והאריה טרפו על אתר, נתנו לשועל וציווה לו לסדר לו את איבריו.

סידר השועל איבריו וראה שהלב יפה ואכלו.

כשבא הארי וראה את איבריו מסודרים וליבו חסר, שאל את השועל: "היכן ליבו של החמור?"

אמר השועל בפליאה למלך: "וכי אם היה לו לב היה מבקש מהמלך לשלם מס?!"

כן הוא הנמשל:

כך פרעה הרשע נבזה ושכחן. שכח כל מה שעשה לו הקב"ה. אמר הקב"ה: שוטה זה אין לו לב. לבו נעשה כבד וזהו שכתוב: "כבד לב פרעה..."

סיפור ו' לשולחן שבת

ה' חולק כבוד לפרעה הרשע "וידבר ה' אל משה ואל אהרן ויצום אל בני ישראל ואל פרעה מלך מצרים..."
גם ברשעותו חולק הקב"ה כבוד לפרעה כמלך מצרים.

גאונותו העצומה של הגאון רבי חיים עוזר גרודז'ינסקי זצ"ל יצאה לשם ולתהילה בעולם התורה, וכגודל גאונותו כן היתה גודל ענוותנותו, כפי שיתואר בסיפור הבא: נוהג היה רבי חיים עוזר להשתעשע בדברי תורה עם תלמידיו. פעם אחת כשקבוצה איכותית ומיוחדת מתלמידיו היו בביתו ושקלו וטרו בדברי תורה, אמר לתלמידים שתוס' במסכת יבמות דף נ' עוסק בסוגיה בה הם מתפלפלים כעת. כששמע זאת אחד מגאוני התלמידים, העיר: "סליחה כבוד הרב, אבל התוס' נמצא בדף נ"א". "לא", ענה הרב בפסקנות, "הוא נמצא בדף נ'!" והמשיך בלימודו עם התלמידים. לא נחה דעתו של הבחור והמשיך לעמוד על שלו. שוב ושוב טען בנחרצות יתר:

"התוס' נמצא בדף נ"א", וכדי להוכיח את צדקתו קם לעבר ארון הספרים כדי להביא גמרא ולהראות לכל כי הצדק עמו. רבי חיים

עוזר קם ממקומו ועצר את הבחור, תוך כדי שהוא אומר לו בלהט: "וכי קל בעיניך לבייש יהודי?" הבחורים הסתכלו זה על זה בארשת של בושה, ואילו הבחור המתוכח חיך חיוך קל של ניצחון, ובלבו אמר: 'כנראה נזכר הרב שהתוס' נמצא בדף נ"א, כדבריי'. כאשר שבו הבחורים אל הישיבה, פתח הבחור המתוכח את הגמרא לעיני חבריו כדי להוכיח את נצחונו, אך לתדהמתו הרבה גילה שאכן צדק הרב, והתוס' הינו בדף נ' ולא בדף נ"א. או אז הבין התלמיד שבדברי הרב 'וכי קל בעיניך לבייש יהודי' התכוון הרב למנוע את הבושה ממנו עצמו, כי לנגד הרב כלל לא עמד כבודו האישי, אלא כבוד תלמידו

אז הבין התלמיד שהרב התכוון בעצם למנוע בושה מהתלמיד, משום שלא קל לבייש יהודי מישראל וסיפר לכל חבריו...

מכאן יש לנו ללמוד כיצד לא לזלזל או לבייש אדם גם כשהוא לא מתנהג כהוגן ובפרט שמדובר ביהודי...

סיפור ז' לשולחן שבת

לאחר שפרעה מבקש ממשה להסיר את הצפרדעים, משה רבנו צועק אל ה': "ויצעק משה אל ה' על-דבר הצפרדעים (ח' - ח') ונשאלת השאלה מדוע משה צריך לצעוק? מדוע אינו יכול רק לדבר? ומסופר על הגאון רבי אברהם ברוידה מטרנופול זצ"ל שזנדמן פעם אחת לפונדק שבו התאכסנה חבורת 'משכילים'. בהגיע שעת תפילת ערבית החלו ה'משכילים' להתהולל בקולי-קולות, כדי להפריע לרב בתפילתו. בתגובה התחיל הרב להתפלל בצעקות עד שקולו הדהד בכל הפונדק עד כדי כך שהמשכילים נבהלו והפסיקו. לאחר התפילה שאלו ה'משכילים' את הרב מדוע התפלל בצעקות רמות כל-כך. השיב רבי אברהם: "התורה מספרת שמשה רבנו התפלל להפסקת המכות על מצרים. תפילתו מוזכרת בלשון 'ועתה', 'ויפרוש כפיו' וכדומה. אולם פעם אחת, במכת צפרדע, נאמר 'ויצעק משה'. מדוע צעק? אלא שכאשר רבבות אלפי צפרדעים מקרקרות בקולי-קולות, אין למשה ברירה אלא לצעוק, כדי שיוכל לשמוע את מה שהוא מוציא מפיו..."

מתכוננים לפרשה תשובות לשאלות:

הבטחה לקיום ברית אבות (ו, ביג)

ראינו בסיום פרשת שמות, לאחר שפרעה גירש את משה ואהרן והכביד את העבודה על עם ישראל, פנה משה בתלונה לקב"ה: "למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני?".

ומובא במדרש רבה "אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה חבל על דאבדין ולא משתכחין, הרבה פעמים נגליתי על אברהם יצחק ויעקב באל שדי ולא הודעתי להם כי שמי ה' בשם שאמרתי לה' ולא הרגרו אחר מדותי, אמרתי לאברהם "קום התהלך בארץ לארבה ולרחבה וגו'", בקש לקבד שרה ולא מצא עד שקנה בדימים ולא הרגרו אחר מדותי, אמרתי ליצחק "גור בארץ הזאת כי לה' ולזרעו וגו'" בקש לשתות מים ולא מצא אלא: "ויירבו רעי גר עם רעי יצחק", ולא הרגרו אחר מדותי. אמרתי ליעקב "הארץ אשר אתה שכב עליה וגו'", בקש מקום לנחות אהל ולא מצא עד שקנה במאה קשיטה, ולא הרגרו אחר מדותי ולא שאלני מה שמי בשם ששאלת אתה, ואתה תחלת שליחותי אמרת לי מה שמי, ולבסוף אמרת "ומאז באתי אל פרעה... הרע לעם הזה והצל לא הצלת את עמי?"

1. כיצד לומדים שהקב"ה לא היה מתגלה למשה אלא מחוץ לעירו של פרעה? (בעל הטורים. ו, ג) וארא. לעיל מיניה כתיב יגרשם מארצו וסמך ליה. וידבר אלהים. מלמד שלא היה הדבור עמו בארצו אלא חוץ לכרך
 2. הקב"ה מבטיח שוב את קיום הברית לאבותינו: "וגם הקמתי את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען.. ומודיע למשה רבנו ששמע את נאקת בני ישראל. מה הם ארבעת לשונות הגאולה? השלימו (ו, ויז)
- אתכם מתחת סבלת מצרים - והוצאתי
אתכם מעבדותם - והצלת
אתכם בדרוע נטויה ובשפטים גדלים - וגאלתי
אתכם לי לעם - ולקחתי

מובא במסכת פסחים בתלמוד הירושלמי: "מניין לארבעה כוסות (ששתיים בפסח)? רבי יוחנן בשם ר' בנייה: כנגד ארבע גאולות... והוצאתי, והצלת, וגאלתי, ולקחתי" (פרק י' הלכה א')

3. המילה "מוֹרְשָׁה" מופיעה פעמיים בתורה. מה לומדים מכך? (בעל הטורים. ו, ח) מורשה. ב' במסורה דין ואידך משה מורשה קהלת יעקב שבזכות התורה ירשו הארץ
4. משה מסר את דברי ה' לבני ישראל. מה היתה תגובת בני ישראל לדברי משה? מדוע? (ו, ט) לא שומעים למשה מקוצר רוח ומעבודה קשה
5. הקב"ה מצווה את משה ללכת שוב לשליחות. באיזו טענה מנסה משה לסרב? (ו, יב) ואני ערל שפתים

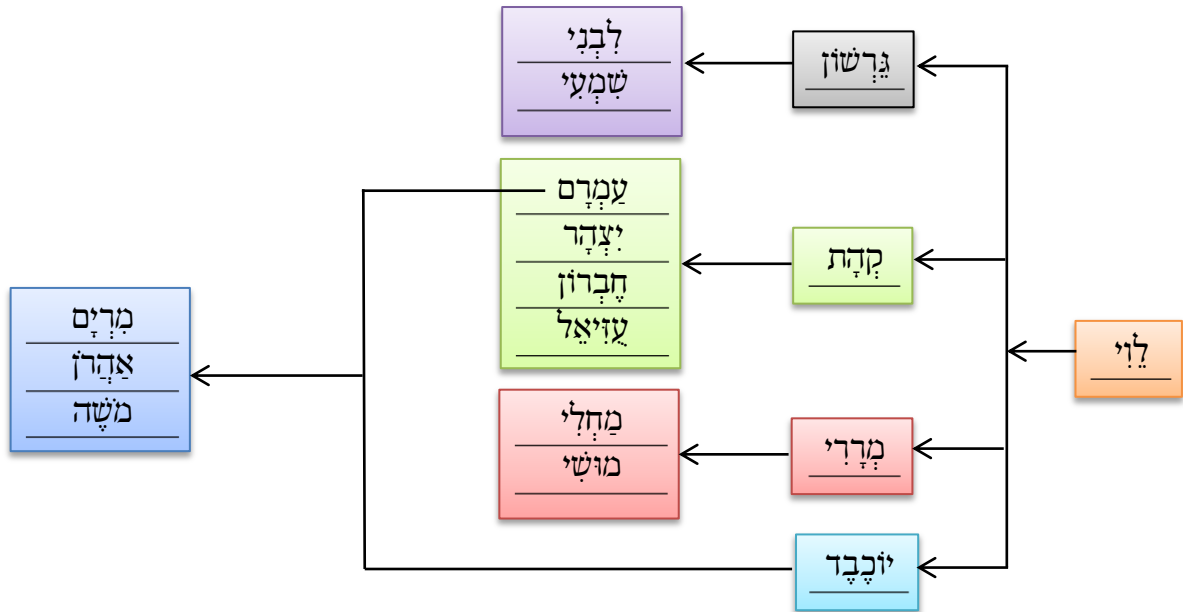
ייחוסם של משה ואהרן ושליחותם (ו, יד - ז, ז)

התורה מפרטת את ייחוסם של משה ואהרן לפני תחילת העימות עם פרעה. משה ביקש מה' לא לקבל את השליחות בטענה שהוא ערל שפתים, ולכן הקב"ה מצרף אליו את אהרן. הקב"ה מודיע למשה שפרעה יסרב להוציא את בני ישראל ממצרים, וכך הקב"ה יראה את כוחו וגבורותיו לעיני בני ישראל ולעיני מצרים.

1. מדוע נמנו שנותיו של לוי? (רש"י. ו, טו) להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קיים, לא היה שעבוד, שנאמר וימת יוסף וכל אחיו ואח"כ ויקם מלך חדש, ולוי האריך ימים (ו) על כולם
2. מי שני האנשים שנפטרו בגיל 137? (ו, טז) לוי ועמרם

3. התורה מפרטת את היחסים (הקשר המשפחתי) של משה ואהרן לשבט לוי. השלימו את התרשים עפ"י הפסוקים (ו, טז-כא)

4. מדוע היה חשוב לציין שאלישבע אשת אהרן הייתה אחות נחשון? (רש"י, ו, כג) מכאן למדנו, הנושא אשה צריך לבדוק באחיה
5. בפסוק כו נכתב: "הוא אהרן ומשה..." ואילו בפסוק אחריו כתוב "...הוא משה ואהרן" מדוע? (רש"י, ו, כו) יש מקומות שמקדים אהרן למשה ויש מקומות שמקדים משה לאהרן, לומר לך ששקולין כאחד
6. מי הם "המדרגים אל פרעה"? (ו, כז) משה ואהרן
7. משה טען שהוא "ערל שפתיים" ולכן אינו יכול למלא את השליחות. מה ענה לו הקב"ה? (ו, א) אהרן אחיך יהיה נביאך
8. הקב"ה מבשר למשה שפרעה לא ישמע לדבריהם של משה ואהרן. מדוע הקשה ה' אל לב פרעה? (ו, דה) כדי שהקב"ה יוכל לעשות שפטים גדולים על המצרים ולהוציא את בני ישראל והמצרים יכירו את גודלו של הקב"ה
9. בני כמה היו משה ואהרן בזמן השליחות אל פרעה? (ו, ז) משה 80 אהרן 83

מופת התנין (ז, ח"ג)

הקב"ה נתן בידי משה ואהרן מופת להוכיח את נכונות שליחותם ע"י המטה. מובא במדרש רבה: "אמר רבי יהודה המטה משקל ארבעים סאה היה ושל סנפרינון היה, ועשר מכות תקוקות עליו נוטריקון דצ"ך, עד"ש, באח"ב (ראשי תיבות של עשר המכות)

1. איזה מופת עושים משה ואהרן לעיני פרעה? (ז, ט) המטה יהפוך לתנין
2. מדוע הפך המטה דווקא לתנין? (בעל הטורים, ז, ט) ולמה לתנין לפי שפרעה אמר על עצמו התנים הגדול הרובץ בתוך יאוריו ורמז לו כשם שזה היה תנין וחזר להיות עץ יבש כן יחזור פרעה להיות עפר רימה ותולעה:
3. פרעה הרשע מנסה להראות שגם החרטומים יכולים להפוך את מטותם לתנינים. מה עשה משה ואהרן למטות החרטומים? (ז, יב) בולע אותם.

מובא במדרש רבה: "ויקרא גם פרעה לחכמים ולמכשפים, באותה שעה התחיל פרעה משחק עליהם ומקרקר אחריהם כתרנגולת, ואמר להם, כך אותותי של אלהיכם, בנהג שבועולם בני אדם מוליכין פרקמטיא למקום שצריכין להם, כלום מביאין מוריים לאספמא, דגים לעכו, אין אתם יודעין שכל הכשפים ברשותי הן, מיד שלח והביא תינוקות מן אסכולי שלהם, ועשו אף הם כך, ולא עוד אלא קרא לאשתו ועשתה כך, שנאמר: ויקרא גם פרעה, מהו גם, שאף לאשתו קרא ועשתה כן. ועשו גם הם חרטמי מצרים, מהו גם, אפלו התינוקות של ארבע וחמש שנים קרא ועשו כן."

4. איזה נס בתוך נס נעשה עם מטה אהרן? (רש"י, ז, יב) מאחר שחזר ונעשה מטה בלע את כלן

ומובא במדרש תנחומא: "אמרו רבותינו זכרונם לברכה: גם גדול נעשה במטה, שאילו בלע תנין את התנינים, כך דרך התנינים לבלע זה את זה. אלא אחר שנעשה מטה, דכתיב: ויבלע מטה אהרן את מטתם. ואילו היה עושה אדם מכל אותן המטות שהשליכו ונעשו תנינים, היו יותר מעשר חבילות ועומדין. ובלען מטה אהרן, ולא נעבה יותר ממה שהיה."

פרעה הרשע מסרב לשלוח את עם ישראל.

מכות מצרים

מכה ראשונה – דם (ז, יד-כה)

בגלל סירובו של פרעה לשלוח את עם ישראל, הקב"ה מצווה את משה רבנו לקחת את המטה שהפך לתנין ולצאת לשליחות להביא מכות על מצרים עד לשחרורם של עם ישראל.

1. היכן מצווה הקב"ה את משה לפגוש את פרעה ומתי? (ז, טו) בבוקר ביאור
2. מדוע פרעה היה יוצא בבוקר אל היאור? (רש"י. ז, טו) לנקביו, שהיה עושה עצמו אלוה, ואומר שאינו צריך לנקביו, ומשכים ויוצא לגילום ועושה שם צרכיו
- מובא במדרש תנחומא "והתניצב לפני פרעה הנה יוצא המימה? למה היה יוצא המימה? לפי שהיה אותו רשע משתבח ואומר שהוא אלוה ואינו יוצא לנקביו, לפיכך היה יוצא המימה בהשפמה, שלא יראהו בני אדם שעומד בקלון"
3. "ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן קח מטף ונטה ידך...". מדוע אהרן הכה את המצרים בדם ובצפרדעים ולא משה? (רש"י. ז, יט) לפי שהגין היאור על משה כשנשלך לתוכו, לפיכך לא לקה על ידו לא בדם ולא בצפרדעים, ולקח על ידי אהרן
- מובא במדרש רבה: "ויאמר ה' אל משה אמר אל אהרן, אמר רבי תנחום למה לא לקו המים על ידי משה, אמר לו הקדוש ברוך הוא המים ששקרוף כשהשליכת לאור אינו דין שילקו על ידך, חייך לא ילקו אלא על ידי אהרן"
4. מכת הדם במצרים פגעה בנהרות, ביאורים, באגמים ובמקוואות. מה ההבדל בין נהר, בין יאור ובין אגם? (רש"י. ז, יט) נהרותם. הם נהרות המושכים בעין נהרות שלנו: יאוריהם. הם בריכות נגרים העשויות בידי אדם משפת הנהר לשדות, וגילום מימי מתברכים ועולה דרך היאורים ומשקה השדות: אגמיהם. קבוצת מים שאינן נובעין ואין מושכין, אלא עומדין במקום אחד,
5. מדוע חשוב היה לציין שהיה דם "בעצים ובאבנים"? (רש"י. ז, יט) מים שבכלי העץ ובכלי האבן
6. מה קרה לכל הדגים שהיו ביאור? (ז, כא) מתו והבאישו
7. מה פירוש המילה "בלטיהם"? (רש"י. ז, כב) בלטיהם. לחש שאומרים אותו בלט ובחשאי. ורבותינו אמרו, בלטיהם מעשה שדים, בלטיהם מעשה כשפים
8. כיצד הגיב פרעה למכת דם? (ז, כג) חוזר לביתו ומתעלם
9. מה עשו המצרים כדי למצוא מים? (ז, כד) חופרים מסביב ליאור לחפש מים
10. כמה זמן נמשכה כל מכה, וכמה הזמן היה בין מכה למכה? (רש"י. ז, כה) מנן שבעת ימים שלא שב היאור לקדמותו, שהייתה המכה משמשת רביע חדש, ושלשה חלקים היה מעיד ומתרה בהם

מובא במדרש רבה: "מפני מה הביא הקדוש ברוך הוא עליהן דם, מדה כנגד מדה...לפי שלא היו מניחין בנות ישראל להתחתן כפי שלא יהיו פרוין ורביין, לפיכך לקו המים בדם" ובמדרש תנחומא מובא: "למה לקו המים תחלה בדם? מפני שפרעה והמצרים היו עובדין ליאור"

אמר רבי אבין הלוי ברבי, ממכת הדם העשירו ישראל. כיצד? המצרי וישראל בבית אחד והנגית מלאה מים, והמצרי הולך למלא את הקיתון מתוקה, מוציאה מלאה דם. וישראל שותה מים, ומצרי דם מתוך הנגית, והמצרי אומר לו: תן לי בינך מעט מים, ונתת לו, ונעשים דם. אמר לו: נשתה בתוך הקערה אני ואתה ביחד. ישראל שותה מים, והמצרי שותה דם. וכשהיה לוקח מ ישראל בדרמים יקרים, היה שותה מים. מכאן העשירו ישראל תנחומא וארא יג

מכה שנייה – צפרדע (ז, כו-כח, ח, א-יא)

במשך שלושה שבועות, לאחר כל מכה, עמד משה והתרה בפרעה למהר ולהוציא את עם ישראל ממצרים. הקב"ה צוה את משה רבנו ללכת שוב לפרעה. במידה ויסרב פרעה לבקשת הקב"ה: "שלח את עמי ויעבדני", יעלו הצפרדעים על מצרים

1. כתוב בפסוק "...הנה אנכי נגף את כל גבולך בצפרדעים" מה פירוש המילה "נגף"? (רש"י. ז, כז) מכה
2. היכן ביקרו הצפרדעים? השלימו? (ז, כח): " .. ועלו ובאו בביתך ובחדר משכבך ועל מטתך ובבית עבדך ובעמך ובתנורך ובמשארותיך "
3. מדוע הקדימה מכת צפרדע לפגוע בבית פרעה, ולאחר מכן בבית עבדיו? (רש"י. ז, כח) ואחר כך בבתי עבדך, הוא התחיל בעצה תחלה, ויאמר אל עמו, וממנו התחילה הפורענות
4. מניין לומדים שהצפרדעים נכנסו לתוך בטנם של המצרים? (רש"י. ז, כט) ובכה ובעמך
5. מה למדו חנניה מישאל ועזריה מהצפרדעים? (בעל הטורים. ח, א) שמסרו עצמן לשריפה נשאו ק"ו לעצמן מצפרדעים שהצפרדעים מסרו עצמן למיתה על קידוש השם ואח"כ נמלטו כדכתיב וימותו הצפרדעים מן הבתים מן החצרות ומן השדות אבל לא מהתנורים
6. כתוב בפסוק " ותעל הצפרדע ". מדוע נכתב בלשון יחיד ולא בלשון רבים "צפרדעים"? (רש"י. ח, ב) צפרדע אחת היתה, והיו מכין אותה והיא מתת נחילים נחילים,
7. מה היתה תגובת פרעה למכת הצפרדע? (ח, ד) מבקש ממשה ואהרן להסיר את הצפרדעים והוא ישלח את בני ישראל

8. משה רצה להראות את גדולתו של הקב"ה, ולכן נתן לפרעה לבחור את הזמן בו המכה תסתיים. מה בחר פרעה ? (ח, יז) למחרת
9. משה התפלל לה'. מה קרה למחרת לצפרדעים, ומה עשו איתם המצרים ? (ח, ט"ז) הצפרדעים מתים והמצרים אוספים אותם בערמות
10. מה פירוש "חֲמֹרֵם חֲמֹרֵם" ? (רש"י. ח, י) צבורים צבורים=ערמות

מובא במדרש רבה: "למה הביא עליהם צפרדעים, מפני שהיו משעבדין בישראל ואמרין להן, הביאו לנו שקצים ורמשים, לפיכך הביא עליהן צפרדעים."

מכה שלישית - כינים (ח, יב-טו)

"וַיֵּרָא פְּרָעָה כִּי הִתְהַוָּה הָרוּחַ וַהֲכִבֵּד אֶת לְבָבוֹ וְלֹא שָׁמַע אֲלֵהֶם..." פרעה מכבד את ליבו ולא שלח את בני ישראל. מיד מצווה הקב"ה להביא מכה על המצרים ללא התראה.

1. מדוע מכה אהרון את עפר ארץ מצרים ולא משה? (רש"י. ח, יב) לא היה העפר כדאי ללקות על ידי משה, לפי שהגין עליו כשהרג את המצרי ויטמנהו בחול, ולקה על ידי אהרן
2. מדוע לא הצליחו החרטומים לברוא כינים ? (רש"י. ח, יד) שאין השד שולט על בריה פחותה מבשעורה:
3. מה אמרו החרטומים כשראו שהם לא מצליחים להביא את הכינים ? (רש"י. ח, טו) מכה זו אינה על ידי כשפים, מאת המקום היא
4. מה המשמעות של סדר המכות: דם, צפרדע, כינים ? (רש"י. ח, יז) באגדה בכל מכה ומכה למה זו ולמה זו, בטכסיס מלחמות מלכים בא עליהם, כסדר מלכות, כשצרה על עיר, בתחלה מקלקל מעיינותיה, ואחר כך תוקעין עליהם ומריעין בשופרות ליראם ולבהלם, וכן הצפרדעים מקרקרים והומים

מובא במדרש רבה: "למה הביא עליהם כינים, לפי ששמו ישראל מכבדי חוצות ושוקים, לפיכך נהפך עפרם לכינים וחופרין אמה על אמה ולא היה שם עפר, שנאמר: כל עפר הארץ היה כינים"

גם לאחר מכה זו, פרעה הרשע מסרב לשלוח את עם ישראל

מכה רביעית - ערוב (ח, טז-כח)

הקב"ה מצווה את משה רבנו לשוב ולפגוש את פרעה בבוקר על היאור. במידה ויסרב המכה הרביעית תגיע:

"...כי אם אינך משלח את עמי הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערב..."

1. מה פירוש המילה "ערב" ? (רש"י. ח, יז) כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבים בערבוביא, והיו משחיתים בהם
2. איזה נס עשה הקב"ה בארץ גושן ? (ח, יח) הקב"ה יבדיל בין מצרים לגושן ושם לא תהיה מכת הערוב
3. פרעה סירב לשלח את בני ישראל, ולכן נכנסו למצרים חיות טורפות שהרגו במצרים. פרעה מיד קרא למשה ואהרן. מה הציע פרעה למשה ולאהרן ? (ח, כא) שעם ישראל יזבחו לה' בארץ מצרים
4. מדוע סירב משה להצעת פרעה ? (ח, כב) כיוון שעם ישראל מקריבים את אלהי מצרים ובגלל זה המצרים יפגעו בעם ישראל

לבקשת משה רבנו: "דַּרְךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים נֵלֶךְ בְּמִדְבָּר..." פרעה הרשע "מסכים" ומבקש שיתפללו גם עליו. משה רבנו מתפלל לקב"ה וכל הערב בורח ממצרים.

5. מדוע החיות לא מתו כמו במכת הצפרדעים אלא ברחו ממצרים ? (רש"י. ח, כז) כדי שלא תהיה הנאה מהעורות שלהם

מובא במדרש רבה: "למה הביא עליהם ערב, לפי שהיו אומרים לישראל צאו ונהיאו לנו דבים ואריות ונמרים, כדי להזיות מצרים בהם, לפיכך הביא עליהם חיות מערבבות"

גם הפעם פרעה הרשע מסרב לשלוח את ישראל מעבדות ו"יכבד פרעה את לבו ... ולא שלח את העם"

מכה חמישית - דבר (ט, א-ז)

לאחר מכת הערוב, שוב התריע משה בפני פרעה שאם לא ישלח את בני ישראל ה' יביא על מצרים מכה נוספת, היא מכת דבר.

1. במי פגעה מכת הדבר ? (ט, ג) במקנה, בסוסים, בחמורים בגמלים בבקר ובצאן
2. במה דומה מכת הדבר למכת הערב ? (ט, ד) שהמכה לא פגעה בארץ גושן
3. לשם מה שלח פרעה שליחים לארץ גושן ? (ט, ז) לראות שבאמת לא מת מקנה בני ישראל

למה הביא דבר, לפי ששמו ישראל רועי בקר ורועי צאן וכל בהמה, בהרים ובמדרות, כדי שלא יפרו וירבו.

מכה שישית - שחין (ט, חייב)

כמו במכת הכינים, גם במכה זו הביא הקב"ה מכה על מצרים ללא התראה. (שתי מכות בהתראה ולאחריה מכה ללא התראה)

1. מה ציוה הקב"ה את משה ואהרן במכה השישית ? (ט, ח) לקחת בחפניהם פיח כבשן ולזרוק לשמים
2. מהו פיח הכבשן ? (רש"י. ט, ח) דבר הנפח מן הגחלים עוממים הנשרפים בכבשן, פיח לשון הפחה, שהרוח מפיהן ומפיהן האם זרק משה את פיח הכבשן ביד אחת או בשתי ידים ? מדוע ? (רש"י. ט, ח) וכל דבר הנזרק בכח, אינו נזרק אלא ביד אחת
3. מה הכוונה שהשחין היה "פרח אבקעקע" ? (רש"י. ט, ט) אבקעקעין שעל ידו צומחין בהן בועות
4. עפ"י הכתוב בתורה : "ויהי שחין אבקעקע פרח באדם ובבהמה" כלומר נפגעו גם בהמות. מהיכן היה מקנה למצרים והלא הבהמות מתו במכת דבר ? (רש"י. ט, ט) ואם תאמר מאין היו להם הבהמות, והלא כבר נאמר וימת כל מקנה מצרים, אלא לא נגזרה גזרה אלא על אותן שבשדות בלבד, שנאמר במקנך אשר בשדה, והיא את דבר ה' הניס את מקנהו אל הבתים
5. השחין גרם לגירודים קשים. כיצד לומדים שהשחין פגע גם בחרטומים ? (ט, יא) לא יכלו לעמוד בפני משה

מובא במדרש רבה: "שחין למה הביא עליהן, מפני ששמו את ישראל לחם להם חמין ויצגן להם את הצונן, לפיכך לקו בשחין כדי שלא יוכלו לצע בגופן".

בכל חמשת המכות הראשונות פרעה מסרב לשלוח את עם ישראל וכתוב בסוף כל מכה (עפ"י הסדר) : ויחזק לב פרעה, ויחזק את לבו, ויחזק לב פרעה, ויכבד פרעה את לבו, ויכבד לב פרעה ואילו במכת שחין כתוב : "ויחזק ה' את לב פרעה" ואומר המדרש "ויחזק ה' את לב פרעה, כיון שראה הקדוש ברוך הוא שלא חזר בו מחמש מכות ראשונות, מכאן ואילך אמר הקדוש ברוך הוא אפלו אם ירצה לשוב אני מחזק לבו, כדי שאפרע כל הדין ממנו, כאשר דבר ה' אל משה, שכן פתית ואני אקשה את לב פרעה".

מכה שביעית - ברד (ט, יג'לה)

הקב"ה מצווה את משה לשוב אל פרעה ולצוותו : "שלח את עמי ויעבדני"

1. מדוע הקב"ה נתן כח לפרעה לעמוד במכות ולא להכנע ? (רש"י. ט, טז) להראות לו את כוחו של הקב"ה ושכל העולם יכיר זאת
 2. מובא בפסוק שהמכה השביעית תהיה "קצת מחר". כיצד אפשר לומר גם קצת וגם מחר, והלא הם זמנים שונים? מה עשה משה ? (רש"י. ט, יח) קצת הזאת למחר, שרט לו שריטה בכותל, למחר כשתגיע חמה לכאן, ירד הברד
- הקב"ה מודיע לפרעה ולעבדיו שאם עם ישראל לא ישוחרר "הנני ממטיר קצת מחר ברד קבד מאוד אשר לא היה כמוהו במצרים..."
3. השלימו (ט, כ): "היא את דבר ה' מעבדי _____ הבתים."
 4. משה הרים את מטהו לשמים וה' הוריד ברד כבד. איזה נס בתוך נס היה במכת הברד ? (רש"י. ט, כד) האש והברד מעורבין, והברד מים הוא, ולעשות רצון קונם עשו שלום ביניהם
 5. הברד פגע בכל מי שלא הסתתר, והרס את כל העצים וכל הצמחיה שהיו במצרים, ואילו בארץ גושן הברד לא פגע בכלום. מה אמר פרעה למשה ואהרן בעקבות מכת הברד ? השלימו (ט, כז): "ויאמר אליהם חטאתי הפעם, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים". חטאתי הפעם, ה' הצדיק ואני ועמי הרשעים
 6. "ויאמר אלי משה כצאתי את העיר אפרש את כפי.. " מדוע לא התפלל משה בתוך העיר ? (רש"י. ט, כט) מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גזולים
 7. מדוע הפשתה והשעורה נשברו ואילו החיטה והכוסמת לא נשברו ? (רש"י. ט, לא'לב) הפשתה והשעורה כבר גדלו והגבעולים שלהן התקשו. הם נשברו מהברד. והחיטה והכוסמת אפילות = מאוחרות. היו רכות ויכלו להתכופף מפני הברד.
 8. מה פירוש המילה "אביב" ? (רש"י. ט, לא) כבר ביכרה ועומדת בקשיה, ונשתברו ונפלו, וכן הפשתה גדלה כבר והוקשה לעמוד בגבעוליה:
 9. מה פירוש המילה "אפילת" ? (רש"י. ט, לב) מאוחרות, ועדיין היו רכות, ויכולות לעמוד בפני קשה
 10. מה פירוש המילה "נתך" ? (רש"י. ט, לג) לא נתך. לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ,
 11. משה התפלל לה' והברד נפסק. מי הכבידו הפעם את ליבם? (ט, לד) פרעה ועבדיו

ומובא במדרש רבה: "למה הביא עליהם ברד, לפי ששמו ישראל נוטעי כרמים ונגזות ופחדים ואילנות, לפיכך הביא עליהם ברד ושבר את הכל".